

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สังคมไทยดั้งเดิมนั้น สถานภาพของสตรีไม่ได้อยู่ในระดับที่เท่าเทียมกับบุรุษ และยังไม่มีโอกาสที่จะแสดงบทบาทของตนได้อย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้จากการให้คุณค่าทางเพศที่ต่างกัน การกำหนดบทบาทไม่เท่าเทียมกัน และตลอดจนหน้าที่รับผิดชอบที่สังคมกำหนดให้ โดยเฉพาะความรู้สึกที่ว่า กิจกรรมและความรับผิดชอบของบุรุษมีความสำคัญเหนือสตรีนั้น ได้ฝังรากลึกลงกลายเป็นความเชื่อและค่านิยมที่สะท้อนออกมาในรูปแบบต่างๆ และหากพิจารณาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจะพบว่า ในสมัยสุโขทัย อยุธยา และต้นรัตนโกสินทร์ บทบาทและสถานภาพของสตรีไทยก็ไม่แตกต่างกันมากนัก บทบาทส่วนใหญ่จำกัดวงอยู่แค่เพียงในครอบครัว และเป็นระบบครอบครัวที่ชายมีอำนาจมากในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมภายนอก ทั้งนี้เนื่องมาจากปัจจัยของโครงสร้างของสังคมไทย และอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทย โดยเฉพาะการให้คุณค่าเกี่ยวกับเรื่องบวชเป็นพระ ถือว่าเป็นบุญกุศลยิ่งใหญ่แก่ผู้บวช และแก่บิดามารดา บุตรภรรยาด้วย ในกรณีที่ยังไม่แต่งงานเชื่อกันว่าผู้ที่จะได้บุญมากที่สุดคือ บิดามารดา สำหรับบทบาทสตรีทางด้านการเมืองนั้น พบว่าสตรีที่ได้รับการกล่าวอ้างถึงในทางประวัติศาสตร์มีน้อยมาก อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-สังคมมีมากขึ้น ไทยได้มีการติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น มีการผสมผสานโลกทัศน์เก่าที่สืบเนื่องมาจากสมัยอยุธยาเข้ากับความรู้และแนวคิดใหม่ กลายเป็นโลกทัศน์ใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ปี พ.ศ. 2464 นั้นทำให้สตรีได้มีโอกาสรับการศึกษาเท่าเทียมบุรุษ นอกจากนี้ครั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สตรียังได้มีโอกาสทางการเมืองมากขึ้น ทั้งในฐานะเป็นผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรได้เช่นเดียวกับบุรุษ ปรากฏว่าผู้แทนราษฎรที่เป็นสตรีคนแรกของประเทศ คือ นางอรพินท์ ไชยกาล จากจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อปี พ.ศ. 2492 มีข้อที่น่าสนใจก็คือ หากพิจารณาบทบาทและสถานภาพของสตรีอีสานแล้ว จะพบว่า

แม้ว่าผู้หญิงอีสานก็เช่นเดียวกับผู้หญิงในภาคอื่นๆ คือ บทบาทส่วนใหญ่อยู่ในครอบครัว การทํามาหาเลี้ยงชีพ แต่สตรีอีสานก็มีบทบาทและสถานภาพไม่น้อย กล่าวคือ

1. ระบบครอบครัวและการสืบทอดมรดก ในหมู่บ้านอีสานมีแนวโน้มนำไปในทางที่จะให้ความสำคัญแก่ญาติพี่น้องฝ่ายหญิง
2. ฝีมือเป็นเครื่องแสดงให้เห็นได้อย่างหนึ่งว่า ในทางอุดมคตินั้นญาติของฝ่ายหญิงและชายได้รับการเคารพยกย่องให้ความสำคัญเท่ากันในเรื่องมรดกอีสาน
3. สตรีอีสานมีบทบาทในการทำพิธีกรรมที่สำคัญ ได้แก่ หมอลำผีฟ้า หมอขวัญ หมอตำแย สิ่งเหล่านี้อาจมีส่วนเอื้อให้ผู้หญิงอีสานมีบทบาทและเป็นพลังของการคงอยู่ หรือผลักดันสังคมอีสานไม่น้อยกว่าบุรุษทีเดียว

อย่างไรก็ตาม หากมองดูฐานะและบทบาทของสตรีไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะเมื่อปี พ.ศ. 2525 ได้มีการแก้ไขกฎหมายในส่วนของกรปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 ซึ่งแต่เดิมสงวนสิทธิไว้เฉพาะบุรุษนั้น ได้เปิดโอกาสให้สตรีสามารถแข่งขันเพื่อรับสมัครในตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ ดังนั้นจากการที่เวทีการเมืองระดับล่าง คือ หมู่บ้าน ตำบล เปิดให้เช่นนี้ นับว่าเป็นการทำทลายศักยภาพของสตรีที่สามารถเป็นผู้นำ และการดำเนินการพัฒนาได้ดีเพียงไร ในงานวิจัยชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผู้ใหญ่บ้าน-กำนันสตรีเกี่ยวกับการเข้าสู่ตำแหน่ง แนวคิด บทบาท และปัญหาในการพัฒนาชนบทของผู้นำสตรี ตลอดจนปัจจัยต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวคิดและกลยุทธ์ในการดำเนินงานพัฒนาชนบทของผู้นำสตรีเหล่านี้ โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยภาคสนามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้นำสตรีซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนันในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 29 ราย เป็นกำนันผู้หญิง 11 ราย ผู้ใหญ่บ้านผู้หญิง 18 ราย และเพื่อให้การศึกษาครั้งนี้มีความชัดเจนมากขึ้น คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ใหญ่บ้านและกำนันผู้ชายขึ้นมา เพื่อใช้ประกอบการศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้ใหญ่บ้านและกำนันผู้หญิงจำนวนทั้งสิ้น 10 ราย แบ่งเป็นกำนันผู้ชาย 3 ราย ผู้ใหญ่บ้านผู้ชาย 7 ราย ทั้งนี้โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์อย่างละเอียดลึกซึ้ง (Indepth Interview) และการสังเกตอย่างใกล้ชิด ตลอดจนการอ้างอิงข้อมูลเอกสารที่จำเป็นอื่นๆ หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลคณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และแจกแจงแยกประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละ

เรื่อง แล้วดำเนินการวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบและแนวความคิดต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่ได้ตั้งไว้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาแนวคิด บทบาท และปัญหาในการพัฒนาของผู้นำสตรีชนบทอีสาน ซึ่งประกอบด้วยกำนันสตรีและผู้นำหมู่บ้านสตรี อาจกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1. กระบวนการเข้าสู่ตำแหน่ง

1.1 กระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งของกำนันสตรี

จากการศึกษาพบว่า การที่สตรีผู้นำซึ่งเคยดำรงตำแหน่งผู้นำหมู่บ้านมาก่อนที่จะลงสมัครแข่งขันในตำแหน่งกำนัน จะประสบความสำเร็จจนได้รับเลือกให้เป็นกำนันได้นั้น จะต้องประกอบด้วยเหตุปัจจัยเกื้อหนุนหลายอย่าง กล่าวคือ

1.1.1 ปัจจัยเกี่ยวกับการตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นกำนัน

การศึกษาค้นคว้าชี้ให้เห็นว่า ผู้สมัครสตรีต่างก็มีความสนใจส่วนตัวที่อยากจะลงสมัครเป็นกำนัน เพราะต่างมีพื้นฐานการทำงานเป็นผู้นำหมู่บ้านอยู่แล้วทุกคน ถึงแม้ว่าบางคนจะไม่มี ความมั่นใจว่าจะชนะการเลือกตั้งหรือไม่ แต่ส่วนใหญ่จะมีความตั้งใจที่จะลบคำสบประมาทของผู้สมัครชาย เพื่อพิสูจน์ความสามารถในการทำงานของตนเอง ประกอบกับได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากบุคคลรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นสามี ญาติพี่น้อง หรือชาวบ้านทั่วไป

1.1.2 ปัจจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการหาเสียง

ผู้สมัครสตรีเหล่านี้จะให้ความสำคัญต่อระบบความสัมพันธ์พื้นฐานของชุมชน และใช้เป็นช่องทางเข้าถึงตัวชาวบ้าน โดยผ่านทางระบบเครือญาติ ตระกูลสำคัญในชุมชน รวมทั้งกลุ่มคู่อาวสุ ทั้งนี้เพื่อขอให้ช่วยสนับสนุนและบอกกล่าวต่อๆไป วิธีนี้นับว่าช่วยให้ผู้สมัครได้รับคะแนนเสียงสนับสนุนในวงกว้าง ทั้งที่ระยะเวลาในการหาเสียงมีช่วงเวลาไม่มากนัก

นอกจากวิธีการหาเสียงที่กล่าวมาแล้ว ผู้สมัครบางคนยังใช้ความสามารถเฉพาะด้านในเชิงศิลปะ เช่น เป็นหมอลำ ลำตัด ในการดึงดูดความสนใจของชาวบ้าน โดยสอดแทรกเนื้อหาด้านการเมืองที่ต้องการหาเสียง ควบคู่ไปกับความบันเทิงของกลอนลำที่ชาวบ้านจะได้รับฟัง

สำหรับพื้นฐานด้านอาชีพที่ช่วยให้ผู้สมัครสตรีได้รับการยอมรับในหมู่บ้านจนชนะการเลือกตั้งนั้น ได้แก่ การเป็นเจ้าของร้านค้า รถเร่ขายสินค้า หรือบริษัทรับเหมาก่อสร้าง อาชีพเหล่านี้ทำให้ได้พบปะพูดคุยกับชาวบ้าน และสามารถให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมได้ เช่น การซ่อมแซมถนนหนทาง วัด กิจกรรมเหล่านี้กลายเป็นเงื่อนไขผูกพันความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในแง่บุญคุณ นอกจากนี้ผู้สมัครสตรีบางคนก็ยึดถือความเชื่อในเชิงจิตวิญญาณว่า ช่วยคลี่คลายให้สามารถชนะการเลือกตั้งได้

1.1.3 ปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้สมัคร

จากการศึกษาพบว่า ผู้สมัครสตรีส่วนใหญ่มีความพร้อมในด้านฐานะทางเศรษฐกิจ โดยมีธุรกิจการค้าที่มั่นคง อีกทั้งยังพบว่ามีการศึกษาสูงถึงขั้นปริญญาตรี ส่วนมากมักจะมีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาในระดับท้องถิ่นมาแล้ว เช่น เป็นประธานกลุ่มสตรี กรรมการสุขาภิบาล นายกสโมสรไลออนส์สตรี นอกจากนี้ภักดิ์สตรีที่ได้รับการเลือกตั้งมักจะมีคุณสมบัติโดดเด่นคล้ายกัน คือ มีบุคลิกภาพดี มีลักษณะความเป็นผู้นำ และมีทักษะในการพูดจูงใจคน สำหรับคนในครอบครัวก็จะได้รับความเห็นชอบและการสนับสนุนจากสามีและญาติพี่น้องเป็นอย่างดี ตลอดจนไม่มีการละเลยบุตร เพราะส่วนมากจะโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว

สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ผู้สมัครสตรีชนะการเลือกตั้งเป็นภักดิ์ได้ก็คือ บารมี ไม่ว่าจะเป็นบารมีที่ผู้สมัครได้รับสืบทอดมาจากวงศ์ตระกูล หรือบารมีที่เกิดจากการกระทำของตัวผู้สมัครเองก็ตาม

1.1.4 ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน

ประการแรก เกิดจากแรงสนับสนุนของชาวบ้านที่มีต่อตัวผู้สมัครแต่ละคน โดยที่ส่วนหนึ่งต้องการให้สตรีเป็นภักดิ์ เพื่อที่จะสามารถหาประโยชน์ให้ชุมชนให้มากขึ้น

ประการที่สอง เป็นช่วงเวลาที่มีการเกษียณอายุราชการของ กำนันคนเก่า หรือเพราะมีเหตุที่ทำให้กำนันคนเก่าต้องออกจากตำแหน่งไป ในบางรายพบว่าผู้สมัครชายได้ถอนตัวออกจากการแข่งขัน จึงทำให้ผู้สมัครสตรีมีโอกาสได้รับชัยชนะมากยิ่งขึ้น เพราะคู่แข่งน้อยลง

ประการที่สาม ลักษณะของชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนกึ่งเมือง รวมทั้งความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างผู้สมัครสตรีกับข้าราชการในหน่วยงานท้องถิ่นระดับอำเภอหรือจังหวัด ทำให้ผู้สมัครสตรีมีภาพลักษณ์ที่ชาวบ้านเห็นว่าเป็นคนกว้างขวาง รู้จักช่องทางที่จะประสานงานกับคนทุกฝ่ายได้

1.2 กระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านสตรี

1.2.1 ผู้สมัครสตรีจะมีพื้นฐานการเรียนรู้การทำงานในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว

โดยที่ส่วนหนึ่งเคยมีบุคคลในเครือญาติดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันมาก่อน เช่น สามี บิดา ปู่ ตา ลุง จึงทำให้สตรีกลุ่มนี้มีโอกาสเรียนรู้ และได้ประสบการณ์จากการทำงานพัฒนามากกว่าสตรีทั่วไป นอกจากนี้บางคนเคยเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ในด้านการเป็นผู้นำ เคยมีโอกาสเข้าร่วมปรึกษาหารือและรับฟังการประชุมของผู้นำกับบุคคลหลายฝ่าย กระบวนการเหล่านี้ย่อมสร้างพื้นฐานที่ดีให้ผู้สมัครสตรีสามารถก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านสตรีได้ในเวลาต่อมา ถึงแม้ว่าในเวลานั้นสตรีเหล่านี้ยังไม่มี ความสนใจที่จะทำงานในด้านนี้เลยก็ตาม นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ใหญ่บ้านสตรีเหล่านี้ส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมกิจกรรมด้านการพัฒนาหมู่บ้านในฐานะผู้นำกลุ่มต่างๆ โดยที่เป็นความสนใจส่วนตัวมากกว่าการทำให้หวังผลอย่างอื่น

1.2.2 การตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน

สำหรับการตัดสินใจของผู้สมัครสตรีที่ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน จะขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายอย่าง กล่าวคือ

ประการแรก ผู้สมัครสตรีมีคุณสมบัติส่วนตัวที่สำคัญ คือ มีความตั้งใจและสนใจที่จะทำงานในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน บางคนถึงกับลงสมัครแข่งขันมากกว่าหนึ่งครั้ง อีกทั้งยังต้องการลบค่าสับประมาทของชาวบ้านบางกลุ่มที่ไม่ยอมรับความสามารถของผู้ นำสตรี

ประการที่สอง ผู้สมัครสตรีจะประเมินศักยภาพของตนเองจากการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการพัฒนา หรือการแก้ปัญหาของหมู่บ้าน จนเกิดความเชื่อมั่นว่างานในตำแหน่งผู้นำหมู่บ้านอยู่ในความสามารถของคนที่ทำได้

ประการที่สาม ผู้สมัครสตรีจะประเมินการสนับสนุนของชุมชน ซึ่งได้แก่ บุคคลในครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน รวมถึงชาวบ้านทั่วไป จนกระทั่งมั่นใจว่าตนได้รับฐานสนับสนุนมากเพียงพอที่จะได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้นำหมู่บ้าน

1.2.3 กลยุทธ์ในการหาเสียงของผู้สมัครสตรี

จากการศึกษาพบว่า ผู้สมัครสตรีจะใช้วิธีหาเสียงสนับสนุนหลายอย่าง แต่ที่ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญมาก คือ การเดินหาเสียงเอง โดยมีเครือญาติและชาวบ้านช่วยหาเสียงให้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นการไปตามครัวเรือน หรือเมื่อมีงานบุญประเพณีของหมู่บ้าน นอกจากนั้นผู้สมัครบางคนใช้วิธีจัดเลี้ยงอาหาร ให้สัญญาว่าจะทำสิ่งต่างๆ ให้หมู่บ้าน รวมทั้งการขอร้องให้หลังอ่านาจนศักดิ์สิทธิ์ช่วยให้ตนชนะการเลือกตั้ง

1.2.4 ปัจจัยที่ทำให้ผู้สมัครสตรีได้รับเลือกเป็นผู้นำหมู่บ้าน

จากการศึกษาพบว่า มีปัจจัยสำคัญหลายประการ คือ

ประการแรก ปัจจัยด้านคุณลักษณะส่วนตัว โดยที่ผู้สมัครสตรีเหล่านี้ส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพดี มีศิลปะในการพูดจาโน้มน้าวจิตใจให้คนเชื่อถือ และเป็นปากเสียงแทนชาวบ้านได้ นอกจากนี้ยังได้รับการยกย่องจากชาวบ้านว่ามีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ทั้งในส่วนตัวและงานของส่วนรวม มีความเสียสละทั้งในด้านกำลังกายและกำลังทรัพย์สิน รวมทั้งความเข้มแข็งอดทนอย่างยอดเยี่ยม

ประการที่สอง ปัจจัยด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ส่วนมากผู้สมัครสตรีเหล่านี้มีฐานะทางการเงินที่มั่นคง เนื่องจากมีกิจการด้านการค้าขายอยู่ในหมู่บ้าน เช่น ร้านค้า โรงสี ตัวแทนบริษัทประกันชีวิต รับเหมาก่อสร้าง ตัดเย็บเสื้อผ้า ธุรกิจเหล่านี้นอกจากช่วยให้สตรีมีความพร้อมที่จะเสียสละให้กับการทำงานของส่วนรวมแล้ว ยังเป็นเครือข่ายที่ทำให้ผู้สมัครสตรีเป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไปทั้งในและนอกหมู่บ้าน

ประการที่สาม ปัจจัยด้านการไม่มีการเินครอบครัวที่จะเป็นอุปสรรคในการทำงานในตำแหน่งผู้นำหมู่บ้าน โดยเฉพาะการเินการเลี้ยงดูบุตรหลานในครอบครัว

ประการที่สี่ ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน จากการศึกษาพบว่า การมีเครือข่ายในหมู่บ้านมากเท่าไร ย่อมทำให้ผู้สมัครสตรีได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางมากเท่านั้น เพราะเครือข่ายนับเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยในการหาเสียง นอกจากนี้การที่มีเครือข่ายบางคนเคยเป็นผู้นำชุมชนมาก่อน ย่อมช่วยสิ่งสมบารมีและสร้างศรัทธาในหมู่บ้านให้แก่ตัวผู้สมัครสตรีได้เป็นอย่างดี

เงื่อนไขด้านสถานการณ์บางอย่างก็เอื้ออำนวยให้ผู้สมัครสตรีได้รับชัยชนะ กล่าวคือ การที่ไม่มีผู้ใดสมัครเข้าแข่งขันด้วยเลย

2. แนวคิดในการพัฒนาชุมชน

2.1 แนวคิดในการพัฒนาชุมชนของกำนันสตรี

จากการศึกษาพบว่า กำนันสตรีได้กำหนดแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำงานด้านพัฒนาชุมชนของตนไว้ในเรื่องสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

2.1.1 การมุ่งพัฒนาตัวบุคคลหรือชาวบ้านให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งคุณภาพกายและจิตใจ เสียก่อนที่จะดำเนินงานพัฒนาส่วนอื่นๆ

2.1.2 การพัฒนาชุมชนจะต้องเน้นความสามารถในการพึ่งตนเองของชาวบ้านเป็นหลัก โดยเฉพาะการประกอบอาชีพ สนับสนุนให้มีการอบรมดูงานเพื่อให้ชาวบ้านมีความรู้และโลกทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น

2.1.3 การพัฒนาต้องขึ้นมาจากพื้นฐานความต้องการของชาวบ้าน โดยให้ชาวบ้านได้รวมกลุ่มกัน และมีบทบาทในการร่วมดำเนินงานในกิจกรรมทุกขั้นตอน

2.1.4 การดำเนินงานพัฒนาของรัฐและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จะต้องมีความต่อเนื่อง ยาวนาน ไม่ใช่มุ่งเพียงการพัฒนาเพื่อหวังผลการประกวดผลงานเท่านั้น

2.2 แนวคิดในการพัฒนาชุมชนของผู้นำบ้านสตรี

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำบ้านสตรีที่ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชนเหล่านี้ มีแนวคิดในการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 การพัฒนาจะต้องเน้นกิจกรรมที่เป็นเรื่องปากท้องของชาวบ้าน และช่วยให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาด้านการเกษตร ปลุกพืชเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งกิจกรรมที่เป็นอาชีพเสริม

2.2.2 การพัฒนาต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานของชุมชนเป็นหลัก จึงให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ถนนหนทางซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่จำเป็นสำหรับการเดินทางของชาวบ้าน และการลำเลียงผลผลิตออกสู่ตลาด

2.2.3 การพัฒนาจะต้องได้รับความร่วมมือจากทั้งฝ่ายรัฐและชาวบ้าน เพื่อผนึกกำลังกัน และสามารถทำกิจกรรมการพัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และอยู่ภายใต้แนวนโยบายของทางราชการด้วย

3. บทบาทและกลยุทธในการพัฒนาชนบท

3.1 บทบาทและกลยุทธในการพัฒนาชนบทของกำนันสตรี

จากการศึกษาพบว่า กำนันสตรีส่วนใหญ่สามารถดำเนินงานในตำแหน่งกำนันได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังใช้กลยุทธที่แสดงให้เห็นว่า สตรีผู้นำเหล่านี้สามารถทำงานจนประสบความสำเร็จได้ ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้สภาวะการก่ออย่างใดก็ตาม สำหรับบทบาทและกลยุทธสำคัญของกำนันสตรีเหล่านี้มีหลายประการ คือ

3.1.1 วิธีการทำงานกับชุมชน

ประการแรก กำนันสตรีส่วนใหญ่จะใช้หลักการวางแผน โดยจัดลำดับความสำคัญและจำเป็นของกิจกรรมการพัฒนา ใช้หลักการประชุมหรือปรึกษาหารือ ทรัพยากรบุคคลทั้งในและนอกชุมชน เช่น ครู คปต. นายอำเภอ ปลัดอำเภอ เพื่อประกอบการตัดสินใจดำเนินงานของตน

ประการที่สอง รู้จักประสานงานกับหน่วยงานราชการ- เอกชน ตลอดจนใช้ทรัพยากรจากภายนอกชุมชน เพื่อสนับสนุนการดำเนินโครงการพัฒนาภายในชุมชนของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการตื่นตัวในหมู่ชาวบ้าน

ประการที่สาม มีความสามารถสร้างศรัทธาและจงใจให้ชาวบ้านมาร่วมมือในการทำงานพัฒนาชุมชนได้ดี โดยใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และรู้จักการพูดจาชักชวน ยกตัวอย่างหรือยกย่องให้เกิดแรงกระตุ้นในหมู่ชาวบ้าน หลีกเลี่ยงปัญหาที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง สิ่งสำคัญคือ กำนันสตรีเหล่านี้พยายามแสดงบทบาทหน้าที่ซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้ชาวบ้านได้เห็นและทำตามได้

3.1.2 รูปแบบการดำเนินงานโครงการพัฒนา

จากการศึกษาพบว่า โครงการพัฒนาที่ดำเนินการภายใต้ความรับผิดชอบของกำนันสตรี จะมีทั้งโครงการพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนาสังคม การส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งการพัฒนายังปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนา

โครงการพัฒนาด้านจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม และบุญประเพณีของท้องถิ่น ซึ่งเป็นเครื่องชี้ว่าผู้นำสตรีเหล่านั้นไม่ได้มองเห็นความสำคัญของการพัฒนาเชิงวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว

โครงการพัฒนาด้านสังคม มีทั้งในด้านสาธารณสุขมูลฐาน และการดำรงชีวิตทั่วไป เช่น การรณรงค์สร้างส้วม สร้างโอ่งเก็บน้ำฝนไว้ใช้ในฤดูแล้ง

โครงการพัฒนาด้านอาชีพ กำนันสตรีเหล่านั้นส่วนใหญ่เน้นที่การพัฒนาการเกษตร และกิจกรรมที่ช่วยเสริมรายได้ให้กับชาวบ้าน โดยพยายามส่งเสริมให้เป็นกิจกรรมที่ครบวงจร คือ มีการผลิตและมีตลาดรองรับผลผลิตด้วย

โครงการพัฒนายังปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนา โดยที่กำนันสตรีส่วนใหญ่เชื่อว่าจะสอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่นด้วย ดังเช่น การพัฒนาให้มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนอย่างเพียงพอ การปรับปรุงเส้นทางคมนาคมซึ่งเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน และนำผลผลิตผ่านออกไปสู่ตลาดรับซื้อได้โดยสะดวก

กำนันสตรีส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า โครงการพัฒนาต่างๆจะต้องสอดคล้องและสนับสนุนแนวทางการพัฒนาของนโยบายทุกกระทรวงหลัก เพื่อให้ผลที่ได้สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนในระดับกว้างได้ด้วย

3.2 บทบาทและกลยุทธในการพัฒนาชนบทของผู้นำหมู่บ้านสตรี

3.2.1 วิธีการทำงานกับชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำหมู่บ้านสตรีจะใช้วิธีปรึกษาหารือกับคนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนในครอบครัว เช่น สามี เครือญาติ ซึ่งบางรายสามีจะทำหน้าที่คล้ายกับที่ปรึกษาโครงการหรือกิจกรรมต่างๆอย่างใกล้ชิด แต่หากเป็นเรื่องทั่วไปก็จะเรียกประชุมเพื่อปรึกษาหารือกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้อาวุโส ในเรื่องที่สำคัญก็ต้องพยายามชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจ และยอมให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

นอกจากวิธีการปรึกษาหารือแล้ว ผู้ใหญ่บ้านสตรียังรู้จักสร้างกลไกในการทำงานเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มชาวบ้านได้ง่าย โดยการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน เยาวชน ยุวเกษตรกร บางคนจะนำเอาทักษะในงานอาชีพมาช่วยด้วย เช่น การหุงหาอาหารเพื่อให้อาชีพชาวบ้านเข้าร่วมในงานพัฒนาหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังอ้างตัวเจ้าหน้าที่รัฐที่ก่อให้เกิดความเกรงใจในกลุ่มชาวบ้าน สิ่งสำคัญก็คือ ผู้ใหญ่บ้านสตรีจะใช้วิธีแบ่งภาระงานให้ผู้ช่วยหรือกรรมการหมู่บ้านรับผิดชอบไปคนละด้าน ซึ่งได้ผลดีในแง่ของการผ่อนภาระและการกระจายอำนาจ

3.2.2 รูปแบบการดำเนินงานกิจกรรมการพัฒนา

ผู้ใหญ่บ้านสตรีแต่ละคนจะมุ่งเน้นกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการของหมู่บ้านตนเป็นหลัก จึงอาจแบ่งรูปแบบของกิจกรรมการพัฒนาที่ผู้ใหญ่บ้านสตรีส่วนใหญ่ให้ความสำคัญได้ดังนี้

3.2.2.1 กิจกรรมการพัฒนาที่มุ่งสร้างปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและเพื่อการบริโภคในครัวเรือน การปรับปรุงถนนหนทาง การก่อสร้างสิ่งสาธารณะของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่โครงการเหล่านี้มักได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณโครงการ กสช. หรืองบ ส.ส.

3.2.2.2 กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยผู้ใหญ่บ้านสตรีจะให้ความสำคัญต่อกิจกรรมที่ช่วยให้ชาวบ้านมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันเอง และเพื่อต่อรองกับพลังภายนอกได้ เช่น การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ กองทุนต่างๆ ซึ่งมีกิจกรรมและสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านได้ การสนับสนุนกิจกรรมเหล่านี้ย่อมสะท้อนแนวคิดของผู้ใหญ่บ้านสตรีเหล่านี้ ซึ่งมุ่งแก้ปัญหาพื้นฐานของชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้นั่นเอง

4. ปัญหาในการทำงานพัฒนาชุมชน

4.1 ปัญหาในการทำงานพัฒนาชุมชนของกำนันสตรี

จากการศึกษาพบว่า มีสภาพปัญหาที่อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

4.1.1 ปัญหาส่วนตัว

ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับกำนันสตรีก็คือ ปัญหาการไม่ยอมรับของกรรมการสภาตำบลซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ซึ่งประเมินว่าผู้หญิงไม่เหมาะที่จะทำงานตำแหน่งนี้ เพราะบางครั้งก็ต้องออกปฏิบัติหน้าที่ยามค่ำคืน ต้องพักค้างอ้างแรม ต้องเดินทางไปอบรมสัมมนาต่างจังหวัดอยู่บ่อยๆ บางคนยังไม่เคยชินกับงานลักษณะนี้เพราะเพิ่งเข้าดำรงตำแหน่งกำนันได้ไม่นานนัก จึงเกิดความขัดแย้งและสับสนในบทบาทอยู่บ้าง บางรายจะค่อนข้างโชคที่สามียอมรับบทบาทหน้าที่ในครัวเรือนไปทำแทนให้ ในรายที่มีกิจการค้าหรือธุรกิจส่วนตัวก็เกิดความสับสนขึ้นบ้างในบางครั้งว่าจะเลือกงานอาชีพส่วนตัวหรือจะทำงานในฐานะผู้นำชุมชน ซึ่งมีค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย

4.1.2 ปัญหาในการทำงาน

กำนันสตรีส่วนใหญ่ต้องเผชิญปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกับชาวบ้าน ตลอดจนการประสานงานกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานภายนอก กล่าวคือ ในหมู่บ้านจะประสบปัญหาการขอความร่วมมือจากชาวบ้านเพื่อให้มาร่วมงานพัฒนา โดยเฉพาะในหมู่บ้านกิ่งเมืองที่ชาวบ้านมีการะยุ่งยากในการหามาค้าขาย บางหมู่บ้านมีปัญหอบายมุขและปัญหาความแตกแยกในหมู่บ้าน

สำหรับปัญหาที่เกี่ยวกับการทำงานของหน่วยงานจากภายนอก กำนันสตรีส่วนใหญ่มองว่าเป็นการทำงานไม่ประสานสอดคล้องกัน เพราะเจ้าหน้าที่บางส่วนมุ่งที่ผลสำเร็จของงานมากกว่าจะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับ ปัญหาสำคัญก็คือการทำงานของเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่ต่อเนื่อง เพราะขึ้นอยู่กับวาระการโยกย้ายของเจ้าหน้าที่แต่ละคนด้วย

4.2 ปัญหาในการทำงานพัฒนาชนบทของผู้นำบ้านสตรี

4.2.1 ปัญหาส่วนตัว

การศึกษาพบว่า ผู้นำบ้านสตรีส่วนใหญ่ไม่ค่อยประสบปัญหาส่วนตัวในด้านการทำงานพัฒนา เพราะส่วนใหญ่มีระบบเครือญาติและชาวบ้านให้การสนับสนุนอยู่แล้ว นอกจากบางรายที่มีข้อขัดข้องส่วนตัว เช่น ความไม่มั่นใจในตัวเอง เนื่องจากการศึกษาไม่สูงนัก เกิดความประหม่าต่อการพูดในที่สาธารณะ นอกจากนี้ก็เกิดความท้อแท้ใจเนื่องจากฝ่ายตรงข้ามที่ให้การเลือกตั้ง มักจะก่อกวนให้การทำงานไม่ราบรื่น มีการเล่นพรรคเล่นพวก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะไม่ยอมรับบทบาทและความสามารถของผู้นำสตรีนั่นเอง

4.2.2 ปัญหาในการทำงาน

สำหรับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชน พบว่าปัญหาที่สร้างความหนักใจให้กับผู้ใหญ่บ้านสตรีมักจะเป็นปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้าน ที่บางเรื่องอาจจะลุกลามไปเป็นปัญหาใหญ่ได้ เช่น ปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกิน นอกจากนี้ปัญหาลำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ความยากจนของหมู่บ้าน

ปัญหาในการทำงานอีกอย่างหนึ่งเกิดจากปัญหาที่เกี่ยวกับหน่วยงานภายนอก ผู้ใหญ่บ้านสตรีมักจะไม่ได้รับความร่วมมือจากการประชุมของสภาตำบล โดยเฉพาะเสียงสนับสนุนของโครงการของหมู่บ้านที่พยายามผลักดัน เนื่องจากเป็นผู้หญิงคนเดียวในหมู่คณะกรรมการสภาตำบล สำหรับเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ ปัญหามักจะเกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่มุ่งเน้นการทำงานเพื่อสนองนโยบายและแผนงานของรัฐ มากกว่าจะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับ ซึ่งบางครั้งทำให้ชาวบ้านพลอยขาดความเชื่อถือกับผู้ใหญ่บ้านสตรีไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านสตรีทุกคน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจะช่วยเป็นฐานข้อมูลที่หน่วยงานต่างจะสามารถใช้ในการกำหนดและวิเคราะห์แผนงาน รวมทั้งนโยบายเกี่ยวกับสตรีได้อย่างถูกต้อง

2. ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการวิจัยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรที่จะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่น เพื่อเห็นภาพรวมระดับประเทศเกี่ยวกับความแตกต่างและความคล้ายคลึงของแต่ละภูมิภาค อันจะมีประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาเกี่ยวกับสตรีได้อย่างถูกต้องในแต่ละภูมิภาค

3. ควรมีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานตำแหน่งการเมืองระดับล่างได้แก่ สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล กรรมการหมู่บ้านสตรี ซึ่งตำแหน่งดังกล่าวนี้มีความสำคัญไม่น้อยในระดับหมู่บ้าน และหากเป็นไปได้เวทีการเมืองระดับจังหวัด ซึ่งได้แก่ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล รวมถึงระดับประเทศ คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็ควรที่จะมีการศึกษาเพื่อให้เห็นถึงศักยภาพของผู้นำสตรีในระดับต่างๆ

4. ในการศึกษาข้อมูลระดับการดีศึกษา วิธีการศึกษานี้มีความสำคัญยิ่ง การ
ศึกษาการดีศึกษาที่มีจำนวนมากภายใต้เงื่อนไขของเวลา ทุน ตลอดจนวิธีการศึกษานี้ ย่อม
จะมีความสัมพันธ์กันกับผลสัมฤทธิ์ของงานวิจัยดังกล่าวด้วย